

Марија Шимоковић

ТАЈНИ АЛБУМ ГУСТАВА ШИМОКОВИЋА

Све су фотографије биле у малом формату – 6 са 9 цм, црно бела техника, без колорисања. Послагане једна преко друге, у омалени свежањ, свезане обичном дунст гумицом. Нађене су залепљене једна за другу, иза штафелаја власника. У подруму. Упаковао их је брижно у плави пак папир каквим су се некад увијале школске свеске и уџбеници. Мирисале су пријатно на плесан, на дубину подрума и таму у којој је сликао своје најбоље пејсаже пуне светлости. Нашла сам их случајно тражећи петролејску лампу. Овако, изнесене на осунчано двориште деловале су рањиво.

СЛИКА ПРВА

Мутна је као сећање. Претпостављам да је у позадини фотографије језеро. Следеће што се назире је дечја нога са клизаљком, а у нечем налик песку – друга клизаљка са поцепаним ременом. У доњем левом углу плута нешто што на главу личи. Окренута је надоле, као у мајчиној утроби. Чини ми се, ваљда од изненадног прилива светлости на фотку, као да трепће. Вода је залеђена, с десне горње стране слике је рупа у леду кроз коју је очигледно пропао у зимској одежди. Ко би, уосталом, носио клизаљке обучен за купање? Слика је стара, око пет му је година и као да је са целе десне половине хартије напукла ко лед. Боје су жућкасте, оно кад стара црно бела фотографија прође кроз време. Тата, каква је ово слика, питам га, а он само уздише, није му до приче. Налазим после на полеђини запис – први пут када сам скоро

умро. И његов потпис, сликарски. Да ли језеро памти ту ноћ када је био пун месец, а тата ставио дрвене сличуге под мишку и побегао на клизање? Да ли га је спасао мајчин крик када је угледала празан кревет свог најмлађег сина?

СЛИКА ДРУГА

Фабрика бицикала *Рошман*. Партизан. Ту је некада радио и његов отац Лео. У стакленцу над спиралним металним степеништем седи Густав за столом пословође. Сиви раднички мантил уредно му је испеглан и мирише на чисто. Лице му је напето као чекање. Поред пећи седи у капуту са шубаром на глави крупни мушкарац четрдесетих година. Над писаћим столом на зиду закачен натпис *Фабрике радницима*. Нешто цури испод шубаре по лицу лика поред пећи. Густаву су из треће смене пријавили да сваког дана кило масти фали из кантине. Сада поред топле пећи речена крађа топила се. Добра идеја, сакрити на то место! Кад излазиш из круга фабрике нико не тражи да скинеш капу. Само ти гледају ташну и џепове. Али Густав је знао како одгонетати загонетке. Увек је знао. Нису га залуд звали – филозоф. Није важно када сам сазнала, тек развој догађаја је изгледао овако. Густав пита лика: „Знаш ли зашто си ту, Елемир?” „Знам”, одговара он гурајући речи кроз замку масти у коју му је лице ухваћено. „Ја сам убио Белу Цегледија.” На округлом зидном сату поред Титове слике казаљке су поклопљене. Подне је. Пун сат. Час без сенки.

СЛИКА ТРЕЋА

Густав седи на челу кухињског стола. Већ је ожењен. „Породица је светиња”, његова је молитва пред свако јело. И на овој слици подне је. Густав шири руке над супом и гледа у небо. Не личи на себе сасвим. Пита: „Кoliko је свемир велик? Да ли је неко измерио. И шта је са звездама? Да ли их је неко избројао? Вечерас када их избројим престаћу да пушим. Кунем се Богом, мада у Бога не верујем.” Пали сред ручка зелену зету без филтера металним упаљачем који му је његов таст донео из логора. Мењао га је за циповку хлеба. Супа се хлади, сви ћуте. Ни Густав не говори. Нема га више на слици.

СЛИКА ЧЕТВРТА

Двориште салаша. Много, много паса. Густав улази на капију и дозива: „Деки!” На стотине паса трчи ка њему и такмичи се ко ће пре скочити на позивара. Остварио је свој сан. „Ако једном будем имао фарму паса”, говорио је, „све ћу их исто назвати. Кад их позовем именом сви ће доћи мени и радовати ми се.” Потпис на полеђини слике је ујаков. На слици је, дакле, његов салаш у Малом Иђошу. Густав је увек остварио своје најбоље снове за друге. Таква му је ваљда била карма.

СЛИКА ПЕТА

Густав у подруму пред штафелајем. Светлост му долази кроз мали прозор са улице кроз који иначе убацују угаљ. На платну управо осликава – реку, зелену као језеро Палић. Над њом облаци који се огледају у води. Велики, бели, пуначки. Звао их је – овчији. Стварно су личили на крупне и чисте беле овце. И увек би насликао, на свакој слици, једно дрво по чијим гранама је волео да се вере. Била је то његова одгонетка бекства. Да бисмо, када год нестане у слици, знали где да га потражимо.

СЛИКА ШЕСТА

Густав на струњачи. Около дворана препуна људи. Гледају првенство у рвању грчко-римским стилем. Побеђује стопедесетпрви пут. На подијуму га чекају златна медаља и пехар. Згодан је, тело му је глатко и безбрижно. Пуно сокова. И не зна да ће те ноћи мене спустити из етера мами у недра. Много година касније, један његов исписник из Егера, Мађарска, власник музеја каруца, испричаће нам да је био и сам рвач, и да га је у целој каријери само један успео победити. Гладни смо, слушамо га овлаш. Били смо залутали у непознатој шуми, подне је, а нисмо ништа јели од синоћ. Жустро набадамо кисели купус који је донео од љубавнице, и кобасице и шунку који су до малочас висили у шифоњеру иза нас. Ово је његова чарда. Испред ње старински метални држач са лавором, сапуном и чистим пешкиром. Улазна врата у чарду сијају од крупних циганских закивака. У просторији само један дугачак незастрти дрвени сто. И клупе са обе стране. И десно од улаза један шифоњер. То је цео мобилијар. На зиду фотографија Жерара Депардијеа. Како грли једну прелепу мештанку. Једини смо гости. Нас троје залутали сред беспућа у ову чудесну и необичну кућу. „Немојте још да седнете”, каже и води нас у вински подрум. Тихо и с много поштовања. Не при-

чамо. Одајемо почаст свим оним храстовим бурадима у којима зри грожђе са сунчаних падина Егера. „Брзо затворите врата”, каже, „мора да остане хладно како вино воли.” Враћамо се за сто и питамо га шта ради Жерар Депардије на зиду. То је једина фотографија у целој просторији. „У мом музеју каруца на отвореном снимали су велики филм са њим. Ал је тај умео да попије! Него, да ја отворим своје најстарије вино. Ви сте ми због нечега јако симпатични.” „Рекли сте да сте били рвач.” Питам више из љубазности подижући замагљену чашу изванредног белог вина, да наздравим Депрадијеу и љубави и... да наздравим са олакшањем и захвалношћу што смо избегли све опасности дана. И сетим се загонетне приче власника чарде, заборавих му име, којом нас је дочекао. „Рекосте да сте били рвач. И мој отац је. Има толико медаља да му броја нема. И ви, шта оно рекосте, и ви сте шампион.” „Да”, одговорио је поцрвеневши до корена косе. „Само сам од једног изгубио у целом свом животу.” „Сећате ли се ко је тај што вас је оборио?” „Како да заборавим”, каже након што смо се фотографисали Јона, Мома и ја пред вратима његове чарде. „Никад нећу заборавити то име. Звао се Густав Шимоковић.” У забити каква је ова, са човеком који нас је толико подсећао на нашег драгог ујака Белу, одједном смо схватили – кругови се увек затварају. Кад тад. Густаву смо, кад смо стигли кући, показали слику. Није га се сећао. Истина, обојица су сада били добрих неколико деценија старији.

СЛИКА СЕДМА

Две слепљене фотографије. Обе су из винограда. На непрегледним пешчаним динама пет мотика засађених грожђем. Дединим рукама. Густав га је неговао педесет година с љубављу. На првој фотографији у округлом каменом бурету Густав меша плави камен. Вире му само лева рука и труп. Сунце већ на измаку полаже му једну наранџасту зраку испод пазуха. У близини се назире шине којима пролази воз за Будимпешту. Дан полако склапа своје сате у његову корпу на гуверналу бицикла. Бицикл је наслоњен на виноградарску брескву надомак каменог бурета. Скоро да се чује, испод точкава бицикла, прштање шљунка поред шина док се враћа 15 километара дугим путем кући.

На другој слици сценографија је слична – само што поред каменог бурета у винограду стоји и једна од необрађених дасака склепана дрвена кућица. На Густавовој глави – смеђа шубара. Обучен је у стари пуловер исто такве боје, панталоне похабане али чисте, опет је залазак сунца али сад већ и за Густава. Као да је свестан тренутка, подиже високо под гране брескве, у знак поздрава, своју десну руку којом је целог живота другима испуњавао жеље. На уснама му осмех који свима опрашта.

СЛИКА ОСМА

На обали језера Палић, прослава 1. маја, Празника рада. Поред језера, између Мушког и Женског штранда Густав са још десетак момака и девојака бележи своје најбоље године. Сви су обучени као за параду, у своја најбоља одела. Свечани. Густав је у широким смеђим панталонама и кошуљи без кравате, лева нога му је подигнута на клупу у парку, загледан изван слике као да чека некога. Наслућује се рика лава из оближњег зоолошког врта, а лимени оркестар на подијуму Музичког павиљона већ се припрема за свирку. Пре подне је. Празник се може опипати.

СЛИКА ДЕВЕТА

Одевен како је претходни опис приказао, Густав седи у трави испред Музичког павиљона са једном одважном и младом, прелепом дугокосом девојком коју је, чини се, на претходној слици толико чекао. Обучена у жоржет хаљину са пољским цветовима, бујна и насмејана. У рукама којима је Густав грли је мир и спокој. Узалуд свирају лимењаци првомајски репертоар, у Густаву су виолине и једна стара прекотиска песма о љубави. Седе једно уз друго, тесно, као да плешу. Само небо им је граница.

СЛИКА ДЕСЕТА

Једва се чита са фотографије тај чланак из новина: Синоћ су се у целом граду славиле велике матуре. Једна се, међутим трагично завршила. На Карађорђевом путу пронађен је, пред зору, младић од 18 година избо-ден ножем. Лекари кажу да је могао бити спасен да је неко наишао раније. Овако – искрварио је. Његове плаве очи загледане у ново јутро нико није заклопио. У руци му је нађена диплома најбољег ученика генерације и награда – стипендија за Медицински факултет. Његово име је Бела Цегледи и молимо све који нешто о њему знају да се јаве најближој станици милиције.